

**MİLLETLERARASI SİGORTA SÖZLEŞMELERİNE
UYGULANACAK HUKUK**

***THE LAW APPLICABLE TO INTERNATIONAL
INSURANCE CONTRACTS***

Av. Osman UYAROĞLU¹

ÖZ

Sigorta sözleşmeleri, yapısı itibariyle uluslararası ticaret uygulamasında geniş yer bulan bir konuma sahiptir. Bu durum sigorta sözleşmelerinden doğan hukuki uyuşmazlıkların sıkça uluslararası hukuki uyuşmazlıklara sahne olmasına ve böylece yabancılık unsuru içermesine neden olmaktadır. Dolayısıyla yabancılık unsuru içeren sigorta sözleşmelerinde Türk mahkemelerinin hangi ülkenin hukuku uygulayacağı problemi doğmaktadır. Yabancılık içeren hukuki uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuka ilişkin Türk mevzuatında çeşitli düzenlemeler getirilmişse de sigorta sözleşmeleri özelinde bir belirlemeye gidilmemiştir. Bu durum sözleşmeden doğan uyuşmazlıklarda uygulanacak hukuku saptayan MÖHUK m. 24'ün uygulanmasını gerektirmektedir. Diğer taraftan sigorta sözleşmelerinin aynı zamanda tüketici sözleşmesi niteliğini de taşıması halinde MÖHUK m. 26'nın uygulanmasına gidilecektir.

Bu çalışmada sigorta hukukunun temel esaslarına değinilerek, Türk Hukuku, Anglosakson Hukuku ve Avrupa Birliği Hukuku özelinde sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun ne şekilde tespit edileceği konusu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Milletlerarası sigorta sözleşmeleri, uygulanacak hukuk, yabancılık unsuru, MÖHUK m. 24

Makalenin Geliş Tarihi : 31/07/2021

Makalenin Kabul Tarihi : 09/02/2022

1 Serbest Avukat, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Yüksek Lisans Öğrencisi, e-mail: av.osmanuyaroglu@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3701-3441>

ABSTRACT

Insurance contracts, due to their structure, have a wide place in international trade practice. This situation causes legal disputes arising from insurance contracts to be the scene of international legal disputes frequently and thus contain foreign element. Therefore, the problem arises in which country the Turkish courts will apply the law in insurance contracts containing a foreign element. Although various regulations have been introduced in the Turkish legislation regarding the law to be applied in legal disputes involving foreignness, no specific determination has been made for insurance contracts. In this case, MÖHUK art. Requires the implementation of 24. On the other hand, if the insurance contracts also have the characteristics of a consumer contract, MÖHUK art. 26 will be implemented.

In this study, by referring to the basic principles of insurance law, the issue of how to determine the law to be applied to insurance contracts will be examined, in particular Turkish Law, Anglo-Saxon Law and European Union Law.

Keywords: International insurance contracts, applicable law, element of foreignness, MÖHUK article 24

GİRİŞ

Sigorta hukuku, çağın teknolojik ve yapısal olanaklarının ilerlemesinde önemli bir rolü bulunan alan olması itibariyle, milletlerarası ilişkilerde de uyuşmazlıkların odak noktasını oluşturan alanların başında gelmektedir. Büyük sermayeli girişimlerin ve büyük finansörlerin aktörlerini teşkil ettiği alanın bu sebeple milletlerarası kimliğe sahip uyuşmazlıklara sahne olması da kaçınılmazdır.

Avrupa Birliği Hukukunda yabancılık unsuru taşıyan sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuka ilişkin kanunlar ihtilafı kuralları hazırlanması çalışmalarına 1970’li yıllarda başlanmıştır. Günümüzde sigorta sözleşmelerine uygulanacak kanunlar ihtilafını belirleyen kurallar Roma I Tüzüğü ve Roma II Tüzüklerinde yer almaktadır. Roma I Tüzüğü 7. Maddesi’yle sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuku

Avrupa Birliği Hukukunda özel olarak düzenlenmiştir. Ancak madde- nin karmaşık olması ve kimi sigorta uyuşmazlıklarında Roma II Tü- züğü'ne gidilmesinin gerekmesi itibariyle madde, birçok noktada eleş- tirilmeye müsaittir.

Türk Hukukunda sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuka ilişkin ayrı bir kanunlar ihtilafı kuralı getirilmesi fikri, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk Ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un (MÖHUK)² hazırlık çalışmaları esnasında düşünülmüşse de; Avrupa Birliği mevzuatının yarattığı sorunların da dikkate alınmasıyla bundan vazgeçilmiştir. Sigorta sözleşmelerine özel bir akit statüsü verilmeye- rek, adeta bir torba bağlama kuralı olan MÖHUK m. 24 kapsamına dahil edilmiştir.

Bu çalışmada sigorta hukukunun temel esaslarına değinilerek, Türk Hukuku , Anglosakson Hukuku ve Avrupa Birliği Hukuku öze- linde sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun ne şekilde tespit edileceği konusu incelenecektir.

I. Sigorta Hukuku ve Sigorta Sözleşmeleri

A. Sigorta Hukuku

İnsanoğlunun geçmişte bugüne ve muhtemelen sonsuza dek sü- recek en büyük endişe sebeplerinden birisi kendisine yahut malvarlı- ğına bir zarar uğraması ihtimalidir. Bu endişe, çoğu zaman ticari ve ekonomik girişimlerin ilerlemesi ve gelişmesine çoğu kez ket vura- bilme potansiyeline sahiptir. Çağın getirdiği gelişmişlik düzeyinin ilerlemesine bağlı olarak insanlık sigorta ve sigortacılık kavramlarıyla tanışmış ve insanların korku duyduğu girişimlere özgüvenle başlaya- bilmesine olanak sağlanmıştır. En yalın bir anlatımla sigorta; sigorta- cının belli bir ücret (prim) karşılığında, sigorta sözleşmesini ilgilendi- ren rizikonun gerçekleşmesi durumunda, sigortalıya, sigortadan beklenen menfaatin sağlanacağına dair anlaşmaya varılmasıdır³.

2 R.G., T. 27.11.2007, S. 26728.

3 Sirmen, Sedat: "Türk Kanunlar İhtilafı Hukukunda Zarar Sigortaları Kapsamına Giren Milletlerarası Unsurlu Sigorta Akitlerine Uygulanacak Hukuk", (Banka

Türkiye’de sigortanın başlangıcı 19. yy. sonlarına dayanmaktadır. 1870 yılı yaz mevsiminde Beyoğlu’nda çıkan yangın sonucu meydana gelen zararlar, sigortaya geçişin ve sigortanın öneminin ülkemizde anlaşılmasına vesile olmuştur. Anılan olay sonrasında çeşitli İngiliz ve Fransız şirketleri ülkemizde sigortacılık faaliyetine geçmiştir. Yabancı şirketler tamamen denetimsiz bir şekilde yabancı dilde poliçeler oluşturmaya başlamış, uyuşmazlık çözümü için Londra mahkemelerini yetkili kılmıştır. İlk Türk sigorta şirketi olan Osmanlı Sigorta 1893 yılında kurulmuştur. Sigorta şirketleri devam eden dönemlerde artmaya başlamış ve sigortacılık faaliyetlerini düzenleyen “*Ecnebi Anonim ve Sermayesi Eshama Münkasem Şirketlerde Ecnebi Sigorta Şirketleri Kanunu Muvakkati*” 1915 yılında yürürlüğe girmiştir⁴.

Sigorta Hukuku, tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme türü olan sigorta sözleşmeleri odaklı uyuşmazlıklardan doğan bir hukuk alanıdır. Bu sebeple sigorta sözleşmelerinin anlaşılması, sigorta hukukunun kapsamının belirlenebilmesi için elzemdir.

B. Sigorta Sözleşmeleri

1. Sigorta Sözleşmelerinin Sınıflandırılması

Sigorta sözleşmelerinin incelenmesinde; 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu⁵ (TTK) sistematığı bağlamında ayırım, doktrinin yaptığı ayırımlar olan, *ihtiyacın karşılanması prensibi temelli ayırım* ve *rizikonun konusuna göre ayırım* gibi farklı kıstasların dikkate alınarak ayırımlar yapılması yoluna gidilmektedir.

Bu ayırlardan ilki olan TTK bağlamında ayırımda sigorta türleri zarar sigortaları ve can sigortaları olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Zarar sigortaları mal ve sorumluluk sigortaları olarak iki kısma ayrılmakta olup sorumluluk sigortaları ise zorunlu ve ihtiyarî sorumluluk sigortaları olarak iki kısma ayrılmaktadır. Öte taraftan can si-

ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 3, Eylül 2010, S. 41-66).

4 Kender, Rayegân: Türk Hukukunda Devletin Sigorta Şirketlerini Murakabesi, İstanbul 1968, s. I – XIX.

5 R.G., T. 14.02.2011, S. 27846.

gortaları; hayat sigortaları, kaza sigortaları ve hastalık sigortaları olarak üç kısma ayrılmaktadır. Anlatılan bu ayırım tabloyla daha somut şekilde anlaşılabilir⁶.

Mal sigortaları, malvarlığı değerlerinin zarara uğraması halinde sigortacının tazmin yükümlülüğünün doğduğu sigortalardır. Sorumluluk sigortalarına gelindiğinde, kişinin üçüncü kişilerle yaşadığı hayat ilişkilerinden ötürü vermiş olduğu zararları tazmin etme yükümlülüğünün doğduğu durumlarda sigortacını tazmin yükümlülüğü doğmaktadır⁷.

Can sigortaları olan hayat, kaza ve hastalık sigortaları; kişinin belirtilen hallerden kaynaklı zararlarını kapsamaya yönelik sigortalardır⁸.

Doktrin ayrımlarından ilki olan ihtiyacın karşılanması prensibi temelli ayırım metodunda sigortalar zarar ve meblağ sigortaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Meblağ sigortalarında zarar oluşup oluşmadığından ziyade rizikonun gerçekleşmesi sigortacının sorumluluğunun doğması için yeter sebeptir. Zarar sigortaları ise aktif ve pasif sigortalar olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Aktif sigortalar kişinin menfaatlerini korumayı amaç tutan sigortalar olup, ekonomik olarak değer ilişkisini muhafazasını sürdürmek üzere kurulurlar. Pasif sigortalar ise malvarlığınca oluşan borcun , pasif artışının giderilmesini temin etmek amacıyla kurulurlar⁹.

Rizikonun konusuna göre yapılan ayırımı malvarlığı sigortaları ve şahıs sigortaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Rizikonun doğduğu alan malvarlığı ise malvarlığı sigortası, şahsın üzerinde doğabilecek rizikolara karşı bir sigorta sözleşmesinin varlığı durumunda ise şahıs sigortası bulunduğunu ifade edilebilecektir¹⁰.

6 Yazıcıoğlu, Emine/Şeker Öğüz, Zehra: Sigorta Hukuku, 1. Baskı, İstanbul 2019, s. 82-84.

7 Günay, Barış: Sigorta Hukuku, 1. Basım, Ankara 2019, s. 146-147.

8 Ayhan, Rıza/Çağlar, Hayrettin: Sigorta Hukuku Ders Kitabı, Cilt 1, 1. Baskı, Ankara 2018, s. 39-40.

9 Yazıcıoğlu/Öğüz, s. 85-88.

10 Yazıcıoğlu/Öğüz, s. 88.

2. Sigorta Sözleşmesinin Tarafları

Tüm sigorta sözleşmelerinin yer alan sigorta sözleşmesinin tarafı olarak bir *sigorta ettiren* taraf bulunmaktadır. ***Sigorta ettiren***, sigorta sözleşmesini kuran taraflardan biri olup, sigortacıyla karşılıklı olarak sigorta sözleşmesini yapan ve sigorta primlerini ödemeyi edim olarak yükümlenendir. Nitekim sigorta sözleşmesinde riziko gerçekleştiğinde bedel ödemekle yükümlü tutulan ve sigorta sözleşmesinde sigorta ettirenle karşılıklı olarak akdeden tarafa ***sigortacı*** denilmektedir.

Zarar sigortalarında yer alan bir taraf olan ***sigortalı*** , sigorta sözleşmesinin taraflarından olmayan ve fakat kendisinin menfaati veya sorumluluğunun sigorta sözleşmesinde konu olarak yer edindiği kişidir.

Hayat sigortalarında, sigorta ettirenin kendisinin haricinde üçüncü bir şahsın hayatını sigortaya konu olarak yer almasını sağladığı durumlarda, üçüncü şahıs ***riziko şahsı*** olarak isimlendirilmektedir. Ayrıca bu sigortalarda riziko gerçekleştiği takdirde tarafına ödeme yapılacak ve böylelikle fayda sağlayacak olan kişiye ***lehtar*** denilmektedir¹¹.

Sigorta şirketinin üstlendiği riziko sebebiyle malvarlığında meydana gelecek olan eksilmeye karşı başka bir sigorta şirketiyle anlaşma yapması durumunda reasürans sigortası mevcuttur. Böylelikle riski devreden şirkete ***sedan***, devir alan şirkete ***reasürör*** denir¹².

Broker, eş deyişle ***sigorta prodüktörü*** sigorta tellalı olup; genel itibariyle bir sigorta şirketine bağlı olmayan, sigorta veya reasürans sözleşmesi yaptırmak isteyenleri bulup, temsil ederek, onu bilgilendiren, yaptırmayı gereken sigorta türünü inceleyen ve en iyi şartlarda tamamen tarafsız ve bağımsız davranarak hangi sigorta şirketine yapabileceğini tespit ederek sigortalıya bildiren, gerektiğinde sözleşmelerin uygulanmasında veya tazminatın tahsilinde yardımcı olan kişilerdir. Bu kişiler bir anlamda sigorta ettirenin ajanı olup komisyonunu ondan alırlar¹³.

11 Bozkurt, Tamer: Sigorta Hukuku, 11. Baskı, İstanbul 2018, s. 33-36.

12 Türkiye Sigorta Birliği internet sitesi: 22.04.2019 tarihinde <https://www.tsb.org.tr/reasurans.aspx?pageID=440> adresinden erişildi.

13 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu madde 2/g.

3. Sigorta Sözleşmesinde Tarafların Görev ve Yükümlülükleri

Sigorta sözleşmesinde, sözleşmeyi kuran taraflar sigorta ettiren ve sigortacı olduğu için sözleşmeden doğan edimler de anılan iki taraf üzerinde yükümlenmektedir. Bu bağlamda sigorta sözleşmesinden doğan sigorta ettirenin en önemli borcu prim ödeme borcudur. Prim, sigorta ettirenin asıl borcu olup sigortacının da buna mukabil himaye sağlama borcunun doğmasının karşılığının teşkil eden edimdir. Prim ödeme borcunda temerrüde düşülmesi durumu iki ayrı duruma göre etki doğurmaktadır. İlk primin ödenmesinde gecikilmesi durumunda; bazı istisnalar haricinde¹⁴ sigortacının karşılıklılık arz eden edimi olan himaye sağlama borcu başlamayacaktır.¹⁵ Sonraki primlerin ödenmesinde temerrüde düşülmesi durumunda, sigortacı birtakım şekli şartları¹⁶ sağlayarak sigorta sözleşmesinin feshi yoluna gidebilecektir. Sigorta sözleşmesi öncesinde sigorta ettirenin önemli hususları sigortacıya bildirmesi, sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinden kaynaklanan bir görevidir. Yine sigorta ettirene yüklenen bir diğer görev rizikoyu ağırlaştırmama görevidir.

Nihayet sigorta sözleşmesinde sigortacının asıl edimi himaye sağlama borcudur. Sigorta sözleşmesinde sayılan istisnaların dışında kalan ve genel anlamda riziko tanımına uyan tüm durumlar himaye sağlama borcunun kapsamı dâhilinde değerlendirilecektir. Himaye borcu kapsamında; riziko gerçekleştiği takdirde, sigorta şirketi, meblağ sigortalarında (yaşam sigortası) sigorta bedelini, zarar sigortalarında ise riziko nedeniyle sigortalının maruz kaldığı zararı ödemekle yükümlüdür. Himaye sağlama borcunun sınırları, poliçede yazan sigortacının ediminin üst sınırını teşkil

14 Kara-deniz taşımalarında sigortacının himaye borcu sözleşmenin kurulmasıyla başlar. Bir diğer istisna ise tarafların bu durumun aksini kararlaştırmış olmalarıdır. Yani taraflar ilk primin ödenmesinde temerrüde düşülse dahi sigortacının himaye sağlama borcunun başlayacağı hususunda anlaşmaya varabilecekler ve genel kuralın dışına çıkabileceklerdir.

15 Yazıcıoğlu/Öğüz, s. 118-128.

16 Sigortacı noter kanalıyla yahut iadeli taahhütlü mektupla, asgarî gün süre verecek, ödenmemesi halinde sigorta sözleşmesinin feshedilmiş sayılacağını bildirmiş ve buna rağmen gün içinde primler ödenmemiş olmalıdır.

eden sigorta bedeli olabileceği gibi sigortaya konu menfaatin değeri olan sigorta değeri de olabilecektir. Bir diğer sınır ise rizikonun gerçekleşmesiyle meydana gelen somut sigorta zararı olabilecektir. Sigortacının bir diğer borcu ise sigorta poliçesi verme yükümlülüğüdür¹⁷.

4. Türk Hukukunda Yabancı Sigorta Sözleşmelerine İlişkin Düzenlemeler

Yabancı sigorta sözleşmelerine dair esaslara hukukumuzda 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu'nda yer verilmiştir¹⁸. Kanunun 3(5). maddesinde yabancı sigorta şirketlerinin ve reasürans şirketlerine dair düzenlemelerin değişiklikten önce Bakanlar Kurulu tarafından belirleneceği belirtilmiş ve bu doğrultuda hazırlanan "*Sigortacılık Sektöründeki Uluslararası Faaliyetlere İlişkin Karar*"da¹⁹ yabancı sigorta şirketleri ile yabancı reasürans şirketlerinin, Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösterebileceği, ve bu şirketlerin Türkiye'ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin Türkiye'de kurulu sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri için belirlenen tutardan az olmaması gerektiği esası getirilmiştir. Mezkur kararın 3. maddesinde sigorta acenteleri için Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta acentelerinin tabi olduğu hükümler geçerli olduğu ve gerçek kişi acentelerin Türkiye'ye yerleşik olması, tüzel kişiler için Türkiye'de şube açmış olması zorunlu kılınmıştır. Yabancı sigorta eksperleri ise reasürans şirketleri hariç tutulmak kaydıyla Türkiye'de faaliyet göstermeleri karşılıklılık esasına tabi kılınmıştır.

Yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye'de bulunan şubeleri ve Türkiye'de faaliyet gerçekleştiren yabancı sigorta acente ve eksperleri 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu bağlamında denetime tabi tutulmuştur. Ülkemizde faaliyet gerçekleştiren bu unsurların kendi yabancı ülkelerinin yetkililerince denetlenmesi Kanun'un 29(2). maddesine göre ülkeler arasında karşılıklılık olması durumunda Hazine Müsteşarlığı'nın iznine tabi olarak gerçekleştirilebilecektir²⁰.

17 Ayhan/Çağlar, Sigorta Hukuku, s. 234-251.

18 R.G., T. 14.06.2007, S. 26552

19 R.G., T. 03.09.2007, S. 26602.

20 Ekşi, Nuray: Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta

Sigortacılık Kanunu 15(1). maddesiyle Türkiye’de yerleşik kişiler bakımından Türkiye’de sigortalanabilir faaliyetlerini, Türkiye’de bulunan sigorta şirketlerine ve Türkiye’de gerçekleştirme zorunluluğu getirilmiştir. Aynı kanun maddesiyle Türkiye’de sigorta yapma zorunluluğuna şu istisnalar getirilmiştir;

- İhracat ve ithalata konu mallarda nakliyat sigortası,
- Uçak, gemi, helikopterin dış kredi ile satın alınmasında, dış kredi miktarı ile sınırlı sigortalar
- Yurt dışından finansal kiralama yolu ile getirilen teknelerde ise finansal kiralama sözleşmesi süresi ile sınırlı olarak yaptırılacak sigortalar,
- Gemilerin işletilmesinden doğacak sorumluluğa ilişkin sigortalar,
- Hayat sigortaları,
- Kişilerin Türkiye haricinde bulunacakları süre için bu süre ile sınırlı olmak kaydıyla veya geçici olarak yurt dışında kaldıkları sırada yaptırabilecekleri ferdi kaza, hastalık, sağlık ve motorlu taşıt sigortaları,

Kanunla getirilen bu istisnaî haller dışında yurt dışında gerçekleştirilebilecek bir diğer sigorta sözleşmesinin ise reasürans sigortaları olduğu doktrinde ifade edilmiştir²¹.

II. Türk Milletlerarası Özel Hukukunda Sigorta Sözleşmeleri

A. Sigorta Sözleşmesinde Yabancılık Unsurunun Bulunması

Sigorta sözleşmeleri ve diğer sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde uygulanacak hukukun kanunlar ihtilafı kurallarına göre tayin edilebilmesi için öncelikle sözleşmenin yabancılık unsuru barındırması aranmaktadır. Sigorta sözleşmesine yabancılık unsuru kazandırabilecek hususlara dair MÖHUK’ta açık bir hüküm bulunmamakla birlik-

Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, 1. Baskı, İstanbul 2012, s. 7.

21 Atamer, Kerim: Yargıtay Kararları Işığında Deniz Ticareti ve Deniz Sigortası Hukukunda Güncel Sorunlar ve Gelişmeler, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, s. 255-256.

te Yargıtay uygulaması ve doktrinle sigorta sözleşmelerinde yabancı-
lık unsuru meselesine ilişkin sigortacının milli hukuku, sigorta ettirenin
milli hukuku, rizikonun bulunduğu ülke hukuku , lehtarın milli
hukuku gibi çeşitli kıstaslar getirilmiştir²².

B. Sigorta Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Vasıflandırma

MÖHUK'ta düzenlenen kanunlar ihtilafı kurallarına başvurulacağı hususu belirginlik kazandıktan sonraki aşamada sıra somut uyuşmazlığa hangi kanunlar ihtilafı kuralının tatbik edileceği meselesindedir. Bu hususa ilişkin olarak mahkemenin yapacağı ilk iş, dava konusu uyuşmazlığın hukuki yapısını belirlemektir. Mahkeme ilin uyuşmazlığın dayandığı hukuki temeli belirleyecek ve daha sonra adını koyduğu hukuki ilişkiye hangi kanunlar ihtilafı kuralının uygulanacağını tespitini gerçekleştirecektir.²³

Mahkemenin uyuşmazlığın hukuki yapısını belirlemesi işlemine vasıflandırma denilmektedir. Vasıflandırmanın yapılırken izlenecek olan yol kolay ve basit olarak Türk hukukunda genel olarak hâkimin hukuku (*lex fori*) olacaktır²⁴.

Sigorta sözleşmelerinin vasıflandırılmasında öncelikle uyuşmazlığın sözleşmesel bir ilişkiye dayandığının tespiti yapılacaktır. Zira sözleşme ilişkisine dayanması itibariyle MÖHUK'ta yer alan haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmeye uygulanacak hukuku düzenleyen kanunlar ihtilafı kuralları uygulama alanı bulunmayacağı hususu bu şekilde netlik kazanacaktır.

Sigorta sözleşmelerinde, sigorta ettirenin sözleşmede tüketici sıfatıyla sözleşmeye dahil olması durumunda karşılaşılabilecek olan sorun, sözleşmenin “tüketici sözleşmesi” olarak mı yoksa “sigorta sözleşmesi” olarak mı niteleneceği meselesidir. Doktrinde sigorta sözleşmesinin tüketici sözleşmesi olarak nitelendirilebildiği durumlarda

22 Ekşi, Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, s. 13.

23 A.e, s. 17-18.

24 Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman-Figanmeşe, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, 5. Baskı, İstanbul 2016, s. 50.

tüketici sözleşmesine ilişkin kanunlar ihtilafı kuralının uygulama alanı bulacağı çözümü benimsen görüşler bulunmaktadır²⁵. Ancak Yargıtay'ın bir kararında sigorta sözleşmelerinin TTK'da düzenlenmesi itibarıyla bu uyuşmazlıkların ticarî nitelik taşıdığı ve bu sebeple tüketici sözleşmesi olarak kabul olunamayacağı ifade edilmiştir²⁶.

Ekşi, konuya ilişkin olarak sigorta ettirenin tüketici olarak tanımlanabildiği hallerde dahi sigorta sözleşmesinin “*pür sigorta sözleşmesi*” olarak vasıflandırılması gerektiğini savunmuştur. Bunun izahını yaparken, tüketici sözleşmesi olarak vasıflandırmadaki temel saikin tüketiciye sağlanan maksimum korunmanın sağlanmasını hedef tuttuğunu; oysa sigorta hukukunun doğasında güçsüz ve zayıf olanın korunmasının bulunduğu ve de sigorta hukuku bağlamında korunduğunu gerekçe göstermiştir. Kanaatimizce anılan bu gerekçe sigorta sözleşmelerinin tüketici sözleşmesine dahil olduğu alanlarda, yine tüketici sözleşmesinden ayrı bir şekilde “*pür sigorta sözleşmesi*” olarak değerlendirilmesi için yeterli gelmemektedir. Zira maddi hukukun sigorta ettireni koruması ile kanunlar ihtilafı kuralının sigorta ettireni koruması bambaşka konulardır. Tüketici hukuku, maddi hukuk olarak tüketiciyi korumakta olduğu gibi, kanunlar ihtilafı kuralları bağlamında da bu koruma devam ettirilmiştir. Tüketiciye özel olarak hukuk seçimi halinde tüketicinin mutad meskeninin emredici hükümlerindeki asgari koruma saklı tutulmuş ve hukuk seçilmemesi durumunda tüketicinin mutad meskenin hukukunu, uyuşmazlığa uygulanacak hukuk olarak belirlenmiş ve maddi hukukun korumalarından tüketicinin faydalanmasının önü açılmıştır. Ekşi'nin belirtmiş olduğu sigorta hukukunun özünde sigorta ettireni koruması hususu tüketici hukukunda da bulunmakla birlikte, sigorta hukuku bakımından özel bir kanunlar ihtilafı kuralı bulunmamakta, dolayısıyla sigorta ettirenin maddi hukuk yönünden korunmasına geçit verilmemiş bulunmaktadır. Bu itibarla MÖHUK bağlamında zaten özel bir koruma tanınmayan

25 Nomer, Ergin: Devletler Hususi Hukuku, 2011 s. 319; Sirmen, Milletlerarası Unsurlu Sigorta Akitlerine Uygulanacak Hukuk, s. 59-61.

26 Yargıtay 11. H.D. 2000/10656 E. 2001/197 K., T. 18.11.2001.

sigorta ettireni, tüketici olarak tanımlandığı hallerde kanunlar ihtilafı kurallarıyla sağlanacak tüketici hukukunun asgari korumalarından faydalanmasına karşı çıkan görüşe katılmamaktayız.

C. Türk Hukukunda Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk

1. Genel Olarak

5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 24. Maddesiyle sözleşmelere uygulanacak hukuk düzenlemesi yapılmıştır. 24. Maddede düzenlenen kanunlar ihtilafı kuralı, MÖHUK'ta belirtilen özel sözleşme tiplerine girmeyen sözleşmeler bakımından uygulama alanı bulacaktır. Nitekim MÖHUK'ta sigorta sözleşmelerine ilişkin olarak özel bağlama kuralı öngörülmemiştir. Bunun sonucu olarak MÖHUK m. 24 uygulama alanı bulacaktır. Yargıtay'ın 2014 yılında vermiş olduğu kararında taraflar arasında karşılanmış olan sigorta poliçesinde rücu tazminat talebine ilişkin tazminat davasında taraflar yetkili mahkemeyi Singapur Mahkemeleri olarak kararlaştırmış ancak herhangi bir hukuk seçiminde bulunmamıştır. Yerel mahkeme, davalının yetki itirazının herhangi bir hukuk seçimi yapılmadığı gerekçesiyle reddine karar vererek uygulanacak hukuk ve yetkili mahkeme kavramlarını yanlış yorumlayarak davanın esasına girmiştir. Ancak Yargıtay incelemesinde taraflar arasında yetkili mahkeme seçimi ile uygulanacak hukuk seçiminin bambaşka kavramlar olduğu ve somut uyuşmazlık bakımından esas girilmiş olması ihtimalinde de hukuk seçimi yapıp yapılmamasına bakılmaksızın MÖHUK m. 24'ün uygulanacağı sonucuna varılmıştır²⁷.

Yargıtay ilamından çıkarılan sonuca göre sigorta sözleşmeleri de hakkında özel kanunlar ihtilafı kuralı getirilmeyen sözleşmeler arasında yer alması dolayısıyla MÖHUK m. 24'ün uygulama alanında yer almaktadır. Sigorta sözleşmeleri gibi önemli tip sözleşmeler arasında yer alan akitlerde kanunlar ihtilafı kuralı getirilmemesi MÖHUK içeriği bakımından ele alınması gereken bir husustur. Bu durumun kaynağında farklı sebeplerin varlığından söz edilebilecektir. MÖHUK'ta

27 Yargıtay 11. H.D. 2014/9090 E. 2014/16564 K., T. 31.10.2014.

sigorta sözleşmelerine dair özel bağlama noktası getirilmemesinin muhtemel sebeplerinden ilki; sigorta hukukunun yapısı itibariyle geniş bir yelpazede öznelere sahip bir alan olması olabilecektir. Bu alanda yeterli araştırma bulunmayışı ve özne çeşitliliğinin yüksek olduğu bu alanda her özneye ayrı ayrı tek bir maddede hitap edilebilmesi metodolojik açıdan pek mümkün görülmemekteydi²⁸.

Sigorta sözleşmelerine dair özel bağlama noktası getirilmemesinin ikinci muhtemel sebebi, Avrupa Birliği sistematigi takip edilecek olduğunda, sigorta sözleşmelerine uygulanacak kuralların üye devletlerin kendi aralarında geçerli kılmış olması, birliğe taraf olmayan üçüncü ülkelerle aralarındaki uyumsuzluklarda ise genel kurala dönüş yapılma esasını getirmesidir²⁹.

İleride ayrıntılı olarak ele alınacak olan Roma I Tüzüğü'ndeki genel kuralla da gelinen nokta, sigorta sözleşmelerine dair özel hüküm olmayışı sebebiyle uygulama alanı bulacak olan MÖHUK m. 24'teki hükümlerden farklı olmayacaktır³⁰.

Üçüncü bir gerekçe olarak, sigorta sözleşmelerinin önemli bir kısmının tüketici sözleşmeleri kapsamında yer alması ve böylelikle buradaki özel bağlama kurallarının uygulama alanı bulması gösterilebilir. Zira sigorta sözleşmelerine özel bağlama kuralı getirilmesinin en çok fayda sağlayacağı nokta zayıfın korunmasının temini olup, tüketici sözleşmeleri kapsamında değerlendirilebilen sigorta sözleşmeleri için bu durum halihazırda önceden sağlanmış durumdadır³¹.

Sigorta sözleşmelerine ilişkin özel bir bağlama kuralı getirilmemesinin olumsuz bir sonucu ise tüketici sözleşmeleri ve iş sözleşmele-

28 Tekinalp, Gülören: Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, 10. Baskı, İstanbul 2009, s. 385-386.

29 Tekinalp, Gülören/Nomer, Ergin/Odman Boztosun, Ayşe: Private International Law in Turkey, Netherlands 2012, s. 100-101.

30 Bkz. "Avrupa Birliği Hukukunda (Roma I Tüzüğü) Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk" Başlıklı Bölüm.

31 Alibaba, Arzu: "Milletlerarası Unsurlu Sözleşmelerde Hukuk Seçimi Ve Sınırlandırılması", Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005, s. 151-154.

ri gibi zayıf tarafın maddi ve ekonomik bakımdan korunmaya namzet olduğu sigorta sözleşmelerinde, herhangi bir asgarî koruma şartı bulunmaksızın hukuk seçimi yapılabilmesidir. Oysa anılan sözleşme türlerinde tarafların sözleşme seçimi yapmaları asgarî koruma şartları saklı kalmak kaydıyla mümkün kılınmıştır. Nitekim bu olumsuzluğun önlenmesi bakımından Türk Hukukunda “denetleme statüsü”, Sigorta Kanunu m. 28 uyarınca Sigorta Denetleme Kurulu tarafından yerine getirilmektedir. Bu bağlamda yabancı sigorta şirketleri de dahil olmak üzere Türkiye’de faaliyet gösteren tüm sigorta kuruluşlarının acenteler de dahil, denetime tabi tutulması zayıf tarafın korunmasındaki eksikliği kısmen izale etmektedir³².

MÖHUK’ta sigorta sözleşmelerine özel bir bağlama noktası getirilmemiş ancak, yetki bakımından 46. madde ile sigorta sözleşmelerine sigortacının esas işyeri veya şubesinin, acentasının bulunduğu yer mahkemesi yetkili kılınmıştır. Ancak sigorta ettirene, sigortalıya, lehdara açılan davalarda bunların Türkiye’deki yerleşim yeri yetkili kılınmıştır.

Yabancılık unsuru taşıyan sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, uygulanacak hukuka ilişkin bir kanunlar ihtilafı düzenlenmediği için MÖHUK m. 24’te yer alan kanunlar ihtilafı kuralı uygulanacaktır. Zira özel bir kanunlar ihtilafı kuralı bulunmayan tüm ticari ve borçlar hukukuna dair sözleşmelerde mezkûr madde hükmü uygulanacaktır³³. Ancak bu maddenin uygulaması tüketici sözleşmesi olarak da nitelendirme yapılmadığı takdirde mümkün olacaktır. Tüketici sözleşmesi olarak nitelenen sigorta sözleşmeleri bakımından ise uygulanacak olan hukuk MÖHUK m. 26 bağlamında belirlenecektir. Dolayısıyla milletlerarası sigorta sözleşmesine uygulanacak hukukun belirlenmesinde sözleşmenin tüketici sözleşmesi niteliği taşıyıp taşıyamamasına göre bir ayırım yapılarak sonuca ulaşılabilecektir.

32 Tekinalp, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, s. 385-386.

33 Ekşi, Nuray: Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, s. 21.

2. Tüketici Sözleşmesi Niteliğindeki Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk

Sigorta sözleşmesinin tüketici sözleşmesi niteliğine sahip olmasındaki esas unsur sözleşmenin taraflarından birinin tüketici olmasıdır. Tüketici; mal veya hizmet talebinde bulunurken güttüğü amaca göre belirlenecek olup³⁴; herhangi bir ticari veya mesleki amacının bulunmaması gerekmektedir³⁵. Öğretide, tacirin gerçekleştirdiği her türlü işlemin ticarî iş olduğu karinesini³⁶ anımsatır şekilde, satın alan tarafın tacir olmadığı durumlarda “tüketim karinesi” kavramı ileri sürülmüş ve işlemi gerçekleştirenin tüketim amacıyla yaptığının kabulü, alıcının da tüketici sıfatı taşıyacağı yorumu getirilmiştir³⁷. Tüketim amacının belirlenmesinde öğreti, satın alınanın tekrar satılmamak üzere, kişisel/ailevî/özel kullanım maksadıyla alınmasını esas alarak³⁸; bu amaçlarla malzeme alan bir tacirin bu sözleşmeyi arızî olarak kurması durumunda tüketici sayılması gerektiğini değerlendirir.

Mal, hizmet, kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmeleri tarafların seçtikleri hukuka tabi olacaktır (MÖHUK m. 26/1). Tarafların seçtiği hukuk şayet tüketicinin mutad mesken hukukundan daha az koruma sağlıyorsa veya mutad meskenin emredici hükümlerine aykırılık teşkil ediyorsa tarafların seçtiği hukuk değil daha fazla koruma sağlayan mutad mesken hukuku uygulama alanı bulacaktır. Maddenin 2. fıkrasında tüketicinin mutad mesken hukukunun uygulanabileceği şart-

34 Ozanoğlu, Tüketici Sözleşmeleri Kavramı, s. 71; Aydoğdu, Murat/Kahveci, Nalan: Tüketici Hukuku, 1. Baskı, Ankara 2021, s. 95; Dönmez, Zeynep: “2011/83/EU Sayılı Tüketici Hakları Direktifi Ve Bu Direktifin Mesafeli Sözleşmeler Alanında Türk Hukuku’na Yansımaları”, (İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.7, S. 1, s. 356).

35 Aydoğdu, Tüketici Hukuku Dersleri, s. 62.

36 Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan/Nomer Ertan, Fusun: Ticari İşletme Hukuku, 4. Baskı, İstanbul 2015, s. 43.

37 Aydoğdu/Kahveci, Tüketici Hukuku, s. 100.

38 Ozanoğlu, Tüketici Sözleşmeleri Kavramı, s. 72; Çabri, Sezer: 6502 Sayılı Kanuna Göre Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi, 1. Baskı, Ankara 2016, s. 56-57; karşı yöndeki görüşler için bkz. aş: Birinci Bölüm, III., D., 2.

lar sayılmıştır. Buna göre; tarafların hukuk seçimi yapmamış olması, tüketiciye mutad meskeninde özel davet gönderilmesi veya ilan sonucunda tüketicinin yapılması gerekli hukuki fiillerini mutad meskeninde yerine getirmesi, tüketicinin siparişini mutad meskeninde iken diğer tarafa iletmesi gibi hallerde mutad mesken hukuku uygulanacaktır. Maddeden çıkarılan sonuç tüketicinin sözleşme kurulması amacıyla mutad meskeni dışına çıkması halinde bu hükümlerin uygulanamayacağıdır. Bunun istisnası ise taraflar arasındaki ilişkinin bir satım sözleşmesinden ileri gelmesi halinde satıcının tüketiciyi ürünü almaya ikna etmek için gezi düzenlemesi sonucunda tüketiciyi mutad mesken dışına çıkarması ve bu gezi sebebiyle tüketicinin başka ülkede sipariş vermesi halinde kanun yine mutad mesken hukukunun uygulanmasını salık vermektedir. MÖHUK m.26 taşıma sözleşmeleri (paket turlar hariç) ve tüketiciye hizmetin onun mutad meskeninin bulunduğu ülkeden başka bir ülkede sağlanması zorunlu olan sözleşmelere uygulanmaz.

3. Tüketici Sözleşmesi Niteliğinde Olmayan Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk

a. Tarafların Hukuk Seçimi

MÖHUK m. 24 hükmüyle sözleşme ilişkisinin tarafları, sözleşmeyi açık olarak seçtikleri hukuka tabi kılabilir, ayrıca sözleşme hükümlerinde ve olayın şartlarından tereddütsüz bir biçimde anlaşılabilen hukukun seçimi de mümkün kılınmıştır. Tarafların hukuk seçimindeki serbestisi sözleşmenin kurulduğu andaki hukukun sonradan üçüncü kişilerin haklarını zedelememek kaydıyla değiştirilebildiği gibi sözleşmenin bir kısmına veya tamamına farklı hukukların seçiminin kararlaştırılabilmesi bakımından da sürmektedir³⁹.

Sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde taraflara irade özgürlüğü tanınması hususu bu bakımdan sigorta sözleşmeleri yönünden de geçerlilik taşımaktadır. İç hukukta geçerli olan bu serbesti böylece milletlerarası özel hukuka da yansımıştır.

39 Çelikel, Aysel: Bahadır Erdem, Milletlerarası Özel Hukuk, 15. Baskı, İstanbul 2017, s. 365-372.

MÖHUK m. 24 bağlamında tarafların özel iradesi doğrultusunda sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde tarafların uygulanacak hukuku seçme özgürlüğü bulunmaktadır. Hukuk seçimi serbestisinin mevcut olması için yabancılık unsurunun bulunup bulunmaması gerektiği hususunda hakim olan görüş yabancılık unsuru için objektif olarak yabancılık unsurunun gerekmediği, yabancı hukukun seçimiyle birlikte akdin yabancı unsurlu hale geleceği yönündedir⁴⁰. Bu bağlamda sigorta ettiren ve sigortacının, reasürör ile sedanın ve diğer sigorta sözleşmelerinde tarafların hukuk seçme serbestisi bulunmaktadır.

Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 21.12.2006 tarihli 2005/12302 Esas 2006/13718 Karar sayılı ilamında, davacı sigorta prodüktörü, sigorta primlerini ödemediği için sigorta ettirene icra takibi başlattığını, takibe yapılan itirazın iptalini dava etmiştir. Yerel mahkeme ise davalının itirazlarına paralel olarak; davacının dava yetkisinin olması için tarafların akdettiği sözleşme uyarınca sigorta şirketinden yetki belgesi alınmasının gerekli olduğunu ve fakat bulunmadığını ve bu sebeple reddine karar verdiğini belirtmiştir. Uyuşmazlığın çözümüne ilişkin olarak Yargıtay vermiş olduğu kararda; tarafların imzaladığı sözleşmede Alman yasa ve mevzuatının geçerli olacağı hususunda mutabık kalındığını, bu sebeple davacının sigorta primi tahsiline yetkisinin bulunup bulunmadığının tespitinde Alman hukukunun dikkate alınmasının gerekeceğinden bahisle yerel mahkeme kararını bozmuştur⁴¹.

b. En Sıkı İlişkili Hukukun Uygulanması

MÖHUK m. 24'te tarafların hukuk seçimi yapmamış olması durumunda sözleşmeyle en sıkı ilişkili hukukun uygulanacağı kuralı getirilmiştir. En sıkı ilişkili hukuktan ne anlaşılması gerektiği noktasında karakteristik edim kavramı ön plana çıkmaktadır. Karakteristik edim,

40 Çelikel/Erdem, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 369-370; Şanlı/Esen/Ataman-Fıganmeşe, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 273-274.

41 Ekşi, Nuray: Milletlerarası Nitelikli Davalara İlişkin Mahkeme Kararları, İstanbul 2007, s. 107-109.

borç ilişkisinin ağırlık noktasını teşkil eden ve karşılıklı edimler söz konusu olduğunda onu karakterize eden, ilişkide rizikolu olduğu kabul edilen edimdir⁴².

Sigorta sözleşmelerinde, karakteristik edimin borçlusu, sözleşmeyle sigorta etme edimini yerine getiren ve rizikoyu üstlenen sigortacıdır.⁴³ Bu itibarla sigorta sözleşmelerinde, taraflar arası hukuk seçiminde bulunmadığı durumlarda, uygulanacak olan hukuk sigortacının işlemlerini yaptığı yer, yani “sigortacının merkezinin bulunduğu ülke” hukuku olacaktır⁴⁴. Sigortacının neredeyse tüm durumlarda tüzel kişi olduğu dikkate alındığında, sigorta sözleşmelerinde sözleşmeyi merkezin yapması durumunda sigortacının merkezinin bulunduğu yer hukuku uygulanacak, sözleşmeyi şubenin yapması durumunda şubenin işyeri hukuku uyuşmazlıkta uygulanacaktır⁴⁵.

Sigortacının üstlendiği sorumluluğun bir kısmını veya tümünü başka bir sigortacıya (reasürör) devretmesi şeklinde olan reasürans sözleşmelerinde sigortalının taleplerinden doğan uyuşmazlıklarda doktrin ve mahkeme kararları ihtilafli olmakla beraber ilk sigortacının (sedan şirket) işletme merkezi yetkili olacaktır. Reasürör ile sedan arası ilişkide ise reasürörün işletme merkezinin bulunduğu yer hukuku yetkilidir⁴⁶.

c. Ehliyet, Şekil ve Zamanaşımı

Sigorta sözleşmelerinde, ehliyet bakımından MÖHUK m. 9’da öngörülen kural gereği, kişilerin ehliyeti milli hukuklarına göre belirlenecek, milli hukukuna göre ehliyetsiz olanlar bakımından sigorta sözleşmesinin yapıldığı yer hukukunca ehliyetli kabul olunabiliyorlarsa işlem geçerli sayılacaktır. Şirketlerin ehliyetine statülerindeki idare merkezi hukuku uygulanacak, fiili idare merkezinin Türkiyede olması

42 Tekinalp, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, s. 365.

43 Şanlı/Esen/Ataman-Fıganmeşe, Milletlerarası Özel Hukuk, s. 278.

44 Nomer, Ergin: Devletler Hususî Hukuku, 22. Bası, İstanbul 2017, s. 332.

45 Tekinalp, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, s. 385-386.

46 Nomer, Devletler Hususî Hukuku, s. 332.

halinde Türk Hukuku uygulanabilecektir. Statüsü olmayan tüzel kişilerin ise fiili idare merkezi hukuku ehliyet bakımından uygulanacaktır⁴⁷.

Sigorta sözleşmesinin şekli noktasında; MÖHUK m. 7 gereğince işlemin yapıldığı ülke hukukunun veya esasa uygulanacak hukukun şekil geçerliliklerinden birini sağlaması durumunda işlemin geçerli olması esasına gidilecektir.

Zamanaşımı hususunda MÖHUK m. 8'e göre işlemin esasına etkili olan hukuk uygulama alanı bulacak ve böylece sigorta sözleşmesinin zamanaşımının süresi, durması kesilmesi de bu hukuka tabi olacaktır⁴⁸.

5. MÖHUK m. 24'ün Gösterdiği Hukukun Uygulanmasını Engelleyen Haller

a. Kamu Düzeni

Kural olarak yabancılik unsuru taşıyan hukuki ilişkilerde uygulanacak hukuk kanunlar ihtilafı kurallarında gösterilen hukuk olmakla birlikte; istisnaî olarak kamu düzeni bu hukukun uygulamasının önüne geçebilecektir. MÖHUK m. 5'e göre yetkili yabancı hukukun açıkça Türk kamu düzenine aykırı olması halinde bu hüküm yerine Türk Hukukunun uygulanmasına gidilecektir⁴⁹.

b. Doğrudan Uygulanan Kurallar

Milletlerarası unsur içeren uyuşmazlıklarda yukarıda anılan ve anılmamış olan başkaca kanunlar ihtilafı kurallarına gidilebilmesi için, mezkur uyuşmazlığa dair doğrudan uygulanan kural bulunmaması gerekmektedir. Doğrudan uygulanan kurallar, devletin ekonomik, siyasi, yahut sosyal sahalardaki müdahaleleri sonucu ortaya çıkan, devletin bu alanlardaki menfaatini koruyucu olarak getirmiş olduğu normlardır⁵⁰.

47 Ekşi, Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, s. 32.

48 Ekşi, Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, s. 32-33.

49 Ae, s. 38.

50 Doğan, Vahit: Milletlerarası Özel Hukuk, 4. Basım, Ankara 2017, s. 239-241.

Doğrudan uygulanan kurallar uyuşmazlığa bakan mahkemenin yani *lex fori*'nin doğrudan uygulanan kuralları, ihtilafa uygulanacak olan hukukun yani *lex causae*'nin doğrudan uygulanan kuralları ve istisnâî kimi durumlarda üçüncü devletin doğrudan kuralları olarak üç farklı kaynaktan doğabilmektedir⁵¹.

Lex fori'nin müdahaleci kuralları MÖHUK m. 6 bağlamında Türk Hukuku bakımından düzenlenmiştir. Bu bakımdan Türk Hukukunda yer alan müdahaleci hükümler doğrudan uyuşmazlıkta uygulanacaktır. Sigortacılık Kanunu m.32/5'te yer alan kişilerin sigorta şirketi seçme özgürlüğünün kısıtlanamayacağı hususu, 15. Maddede yer alan Türkiye'de sigortalanabilir menfaatlerin yurt dışında faaliyette bulunan sigortacılık sözleşmelerine sigortalatılamayacağı hususu, 11. Maddede yer alan poliçenin düzenlenmesindeki sınırlamalar, Türk Hukukunun getirdiği doğrudan uygulanacak kurallardandır.

Lex causae'nin doğrudan uygulanan kuralları sigorta sözleşmelerinde önemli etki alanını içinde barındırmaktadır. İsviçre hukukunda, ister kamu hukuku karakterli olsun, ister özel hukuk karakterli olsun, sosyal sigortalar ile ilgili kanunlar, taşınmaz kiralaları hakkındaki kurallar doğrudan uygulanan kurallar olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla İsviçre hukukunun uygulandığı sosyal sigortaya ilişkin uyuşmazlıklarda İsviçre hukukunun doğrudan uygulanacak kuralları doğabilecektir⁵².

c. Uluslararası Antlaşmalar

MÖHUK m. 1/2'e göre ülkemizin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların uygulanması saklı tutulmuştur. Böylece sigorta sözleşmesine

51 Erdem, B. Bahadır: “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'da Düzenlenen Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerine Uygulanacak Olan Hukuk”, Avrupa'da Devletler Özel Hukuku ve Yeni Türk Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanununun Akitler ve Ticaret Hukukuna İlişkin Hükümleri, İstanbul 2010, s. 47-55.

52 Turhan, Turgut: “İsviçre Devletler Özel Hukuku Federal Kanununda Sözleşmeden Doğan Borçlara Uygulanacak Hukuk Ve Türk Hukuku” (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 41, S. 1, 1990, s. 142).

ilişkin , Türkiye'nin taraf olduğu bir anlaşmada hüküm varsa o hüküm uygulama alanı bulacaktır.

Türkiye'nin taraf olduğu sigorta sözleşmesine dair anlaşmaları Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatları Hakkında Konvansiyon (CMR), Çoklu Yatırım Garanti Kurulu Anlaşması(MIGA) ve Motorlu Taşıtların Mecburi Mali Mesuliyet Sigortasına Dair Avrupa Konvansiyonu (ZMMS Konvansiyonu) olarak sayılabilecektir. CMR, ücret karşılığı yüklerin karayolundan taşınmasına ilişkin sözleşmeleri kapsamakta olup; taşıyana sigorta yapma yükümü getirmiştir. Taşıyana açılan davalarda CMR hükümleri uygulanacaktır. MIGA, yatırımcıların girişimlerinde karşılaşılabileceği risklere ilişkin bir kuruluş olup, rizikolarına dair garanti sözleşmesi yaptığı yabancılarla aralarındaki uyuşmazlıklarda MIGA anlaşması hükümler, uygulanacaktır. ZMMS Konvansiyonu, Konvansiyona taraf ülkelerden birinde düzenlenen poliçe hamilinin kazaya sebebiyet ermesi durumunda veya hamile karşı üçüncü kişilerin başvurusu durumunda Türkiye'deki Motorlu Taşıt Bürosuna başvuru yapılacak, Büro poliçenin düzenlendiği ülkedeki büroya durumu bildirecek ve Türkiye'deki Büro incelemeyi yaptıktan sonra Türk parasal limitleri çerçevesinde zararı tazmin edecektir. Dolayısıyla bu kapsamdaki uyuşmazlıklar konvansiyon bağlamında çözülecektir.⁵³

III. Karşılaştırmalı Hukukta Sigorta Sözleşmeleri

A. Anglosakson Hukukunda Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk

Anglosakson, yabancı tabirle “common law” sisteminin geçerli olduğu ülkeler arasında yer alan Kanada Hukukunda , tarafların sözleşmedeki hukuk seçimi kazuistik olarak hüküm haline gelmiş kural-larca belirlenmektedir. “Common law”da sözleşme ilişkiden doğan uyuşmazlıklarda “proper law” denilen hukuk uygulanacaktır. “Proper law”ın belirlenmesinde tarafların niyetleri, onların genel manada açık bir şekilde tespit edilebilen niyetleri olmaları kaydıyla önemli rol oynamaktadır. Nitekim “proper law”ın belirlenmesinde çeşitli basamak-

53 Ekşi, Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, s. 34-36

lar bulunmaktadır. Bunlardan ilki tarafların açıkça hukuk seçimi üzerinde anlaşarak bunu ifade etmesidir (Express Choice-of-Law Clause). Tarafların seçeceği hukuk, ülke sistemlerinde yer alması gereken bir hukuk olmalıdır. Zira uygulanmayan bir hukukun yasal olarak nitelendirilmesi için de bir kurucu unsur bulunmayacak ve uygulamalarıyla hukuka hizmet edilmiş olunmayacaktır. Taraflar sözleşmelerin farklı kısımlarında, farklı ülkelerin hukuklarının uygulanmasını kararlaştırabileceklerdir⁵⁴.

Tarafların açık olarak hukuk seçimi olanağının haricinde, zımnî hukuk (implied choice of law) seçimi yapma olanağı da bulunmaktadır. Şu halde zımnî hukuk seçimi yapıldığında bu hukukun olaya uygulanmasıyla hukuki sorunun çözümüne gidilecektir.

Tarafların hukuk seçimi yapmadığı durumlarda, Kanada Hukukunda Roma Konvansiyonu'na atıfta bulunularak sözleşmeyle en sıkı ilişkili hukukun uygulanması esasına gidilmektedir. Bu doğrultuda Türk Hukukundan farklı olarak sözleşmenin bir kısmında genelinden farklı bir hukukla sıkı ilişki bulunması haline, diğer ilişkili hukuk ilgili kısma uygulanabilecektir. En sıkı ilişkili hukuk tespiti ise sözleşme taraflarından karakteristik edimini borçlusunun mutat meskeni yahut karakteristik edim borçlusunun şirket olması durumunda şirketin yönetim merkezi hukuku uygulanacaktır⁵⁵.

Anglosakson Hukuku coğrafyasında kalan ABD'de ABD Federal Mahkemesi, hayat sigortaları bakımından, sigortalının ikametgâhı hukuku, sigorta şirketinin ikametgâhı veya sözleşmenin yapıldığı yer hukukuna göre daha iyi koruma sağlıyorsa, bu hukukun uygulanmasına imkân vermektedir. Yine de, ABD'de sigorta sözleşmeleri söz konusu olduğunda, sözleşmenin yapıldığı yer hukukunun hâkimiyetini sürdürdüğü ileri sürülmektedir⁵⁶.

54 Rafferty, Nicholas: Private International Law in Common Law Canada Cases, Text, and Materials (Private International Law), 2. Edition, Toronto 2003, p. 645-660

55 Rafferty, Nicholas: Private International Law, p. 679

56 Alibaba, Arzu: "Milletlerarası Unsurlu Sözleşmelerde Hukuk Seçimi Ve Sınırlandırılması".

Common law anlayışında ehliyet, akdin yapıldığı yer hukukuna veya akit statüsüne tâbi tutulmaktadır.

A. Avrupa Birliği Hukukunda (Roma I Tüzüğü) Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk

1. Genel Olarak

Roma I Tüzüğü öncesinde Avrupa Topluluğunda sigorta sözleşmelerinde sigortalının yer hukuku uygulama alanı bulmaktaydı. Ancak bu durumun doğurduğu birtakım sıkıntılar mevcuttu. Nitekim yeknesaklaştırılmış bir sigorta sözleşmesine uygulanacak bağlama kuralı oluşturulmasına çeşitli yönlerden ihtiyaç bulunmaktaydı. Bunlardan ilki şirketlerin Avrupa Topluluğunun tümünde sınır gözetmeksizin iş yapabilesiydi. İkinci olarak zorunlu sigortaların her zaman zorunlu olan ülke hukukuna tabi olmasının, sınırlar arası sigorta işinin yapılmasına engel olması ve Topluluğun asgarî sigorta yükümlülüklerine uygulanmasını öngördüğü düzenlemelerin sigorta sözleşmelerinde yer almasını zorlaştırmasıydı. Üçüncü olarak bu ihtiyacı doğuran neden ise Avrupa boyunca seyahat eden kişilerin yapmış olduğu sigorta sözleşmelerinin gittikleri ülkeye bu sigorta sözleşmelerini de götürbilme gereksinimleri⁵⁷.

17 Haziran 2008 tarihli ve 593/2008 numaralı düzenlemeyle birlikte 17.12.2009 tarihinden itibaren, tüm sözleşmesel uyuşmazlıklarda olduğu gibi sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda da Avrupa Birliği'ne üye devletlerde Roma I Tüzüğü dikkate alınmaktadır⁵⁸. Roma I Tüzüğü, daha önce Roma Konvansiyonu'nda belirlenmiş olan temel kuralları doğal bir şekilde sürdürmüştür⁵⁹.

57 Basedow, Jürgen: “Avrupa Birliği Sigorta Sözleşmeleri Hukukunun Düzenlemeleri ve İç Sigorta Pazarı”, TBB ve TEB sigorta, Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu, İstanbul 19-20 Kasım 2004 Ankara, (TBB Yayınları S. 83, Yıl 2005).

58 Roma I Tüzüğü, 06.05.2019 tarihinde <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008R0593>, adresinden erişildi.

59 Audit, Bernard: “Salient Fetures Of French Private Internatioanl Law Today”,

2. Uygulanacak Hukukun Taraflarca Seçimi

Roma I Tüzüğü uyarınca taraflar arası kurulan sözleşmeye uygulanacak olan hukuk, yine taraflarca belirlenebilecektir. Tarafların seçeceği hukukun karşılıklı akdolunan sözleşmeyle etkileşim halinde olması aranmaksızın dünya üzerindeki herhangi bir hukuk kararlaştırılması mümkündür. Ancak hukuk seçiminde bazı kısıtlamaların bulunmakta olduğu belirtilmelidir.

AB dahilinde gerçekleşmesi söz konusu rizikolara karşı yapılan sigorta sözleşmelerinde hukuk seçimi şartlarına birtakım sınırlamalar getirilmiştir. . Bu kapsama alanı dışında kalan rizikolar bakımından ise Roma Sözleşmesi'ndeki hükümler uygulama alanı bulacaktır. Düzenlemelerin kapsama alanı ele alındığında zayıfın korunduğu sigorta türlerinde özellikle sınırlamaların uygulandığı görülmektedir. Ancak “toplu rizikolar (mass risks)” bakımından hukuk seçiminde getirilen sınırlamalar hariç bırakılmıştır. Nitekim toplu riziko kavramının açıklamasında ticari risk kavramına atıfta bulunulduğu hususu da dikkate alınmalıdır.

Zayıfın korunduğu sigorta seçimlerinde getirilen sınırlamalar şu şekildedir:

- Gerçekleşme olasılığı olan riziko sigortalının mutata meskeni ile aynı ülkede ise, ilgili ülke hukukunun müsaade ettiği ölçüde hukuk seçimi yapılabilecektir.

- Sigortalının mutata meskeni ülkesi ile gerçekleşmesi olası riziko ülkesi (AB içinde olmak kaydıyla) farklı ülkeler ise, herhangi birinin hukuku veya herhangi birinin müsaade ettiği hukuklardan biri seçilebilecektir.

- Sigorta sözleşmesinin kapsadığı riziko, olası rizikonun bulunduğu ülke dışındaki üye ülkelerde gerçekleşecek olaylara bağlı ise,

Avrupa'da Devletler Özel Hukuku ve Yeni Türk Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun Akitler ve Ticaret Hukukuna İlişkin Hükümleri, İstanbul 2010, s. 47-55.

taraf lar olası rizikonun bulundu ğ u   lke hukukunu aralarındaki s  zle Ő me ili Ő kisine uygulanmak   zere se   ebileceklerdir.

Sigortalı taraf birey oldu ğ unda sigortalının mill  hukukunu se   me olana ğ ı bulunmaktadır. Adı ge   en direktifler, hayat sigortaları s  z konusu oldu ğ unda hukuk se   imine   ok az yer vermi Ő lerdir. Bu tip sigortalarda sigortalının mutat meskeninin bulundu ğ u yer, aynı zamanda riskin bulundu ğ u yer olarak kabul edilmektedir.

3. Uygulanacak Hukukun En Sıkı İli Ő kili Oldu ğ u Yer Esasına G  re Belirlenmesi

Taraflarca hukuk se   ilmedi ğ i durumlarda uygulanacak hukukun tespiti belirli adımların izlenmesi yoluyla ger   ekle Ő tirilecektir. Roma I T  z  ğ   ’nde taraflarca se   ilen hukuk (s  bjektif ba ğ lama noktası) bulunmadı ğ ı durumlarda,   ncelikle bazı   zel s  zle Ő me t  rlerine g  re hangi hukukun uygulanaca ğ ı ilgili s  zle Ő meye dair   zel ba ğ lama noktası bulunup bulunmamasına g  re Ő killenecektir. Uyu Ő mazlı ğ a konu s  zle Ő menin   zel akit tipleri arasında yer almadı ğ ı durumlarda uygulanacak ba ğ lama kuralı, madde 4/2’de yer alan karakteristik edim bor   lusunun mutat mesken hukukudur. Buna ra ğ men s  zle Ő mede a   ık   a ve daha yakın bir Ő kilde ili Ő ki i   inde olan hukuk bulunması durumunda bu hukuk uygulama alanı bulacaktır. Halin t  m bu Ő artlarında uygulanacak bir hukuk bulunmaması durumunda ise mahkeme en sıkı ili Ő kili olarak g  rd  ğ u hukuku uygulayacaktır⁶⁰.

Roma I T  z  ğ   ’nde de T  rk Hukukunda oldu ğ u gibi   zel birtakım akit tipleri i   in farklı maddelerle ba ğ lama kurallarının belirlenmesi yoluna gidilmi Ő tir. T  rk Hukukundan sıyrılan bir nokta olarak ise inceleme konumuz olan sigorta s  zle Ő melerinin   zel akit tipleri arasında yer alması ve ayrı bir maddeyle ba ğ lama noktası getirilmi Ő olmasıdır. T  rk Hukukunda yer itibariyle yetki bakımından sigorta s  zle Ő melerine   zel

60 Siehr, Kurt: “Private International Law: Developments in Europe and Germany” , Avrupa’da Devletler   zel Hukuku ve Yeni T  rk Milletlerarası   zel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun Akitler ve Ticaret Hukukuna İli Ő kin H  k  mleri, İstanbul 2010, s. 32-36.

yetki tanınmış olmasına rağmen, bağlama noktası bakımından özel bir belirlemeye gidilmediğini daha önce belirtmiştik⁶¹.

Avrupa topluluklarının egemenliği alanında gerçekleşen riskleri karşılayan sigorta sözleşmeleri, sözleşmelere uygulanacak hukuk kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu bölgelerde bir riskin gerçekleşip gerçekleşmediğine mahkeme kendi hukukunu uygulayarak karar verecektir. Reasürans akitleri ise bu istisnanın dışında bırakılmıştır (md. 1/3-4).

Buna göre hukuk seçimi olmayan hallerde de uygulanacak hukuk, sigortalının mutad meskeni hukukudur. Sigortalı, AB dışında ikamet ediyorsa, bu kez direktifler yerine Roma Sözleşmesi devreye girecektir.

SONUÇ

Sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuk Türk Hukuku ve AB Hukuku düzenlemesi kıyaslandığında, kanun koyucular nezdinde özel olarak korunması gereken bir alan olarak tasnif edilmesi yönünden farklılık arz etmemektedir. Ancak Türk kanun koyucusu sigorta sözleşmelerinden doğan davalarda yetki düzenlemesine yer vermişken sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuka yer vermekten bilhassa kaçınmıştır. Esas itibarıyla bunun AB düzenlemesindeki sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuka getirilen bağlama kurallarının karışıklığıyla yakından bir alakası bulunduğu belirtilebilecektir.

Sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun düzenlenmemesi, Türk Hukuku nezdinde kimi noktalarda sigorta ettirenin menfaatinin daha az korunmasına yol açsa da büyük oranda tüketici kavramına dahil olan sigorta ettirenin, tüketici sözleşmelerine ilişkin bağlama noktalarıyla korunması mümkündür. Öğretide taraftar bulan tüm sigorta sözleşmelerinin “*pür sigorta sözleşmesi*” olarak ele alınıp; tüketici sözleşmesi olarak vasıflandırılmasından uzak durulması gerektiği görüşü, tüketici sıfatı taşıyan sigorta ettirenlerin menfaatlerinin, sigorta sözleşmelerine özel bağlama noktası getirilmemesi dikkate alındı-

61 Bkz. “Türk Hukukunda Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk/1. Genel Olarak”.

ğında korumadan mahrum bırakacak olması sebebiyle isabetsizdir. Zira sigorta sözleşmelerine ilişkin MÖHUK'taki eksiklik, görüşümüz doğrultusundaki yorumla; sigorta sözleşmelerinin ciddi bir kısmını teşkil eden tüketici işlemi bağlamında ele alınabilecek sigorta sözleşmeleri bakımından büyük ölçüde giderilebilecektir.

Türk Hukuku bağlamında tüketici akdi olarak nitelendirilen sigorta sözleşmelerinde öncelikle tarafların seçtiği hukuk –tüketicinin mutad mesken hukukunun emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla uygulanacaktır. Taraflar hukuk seçimi yapmadığında ise belirli şartların sağlanmış olması durumunda tüketicinin mutad mesken hukuku uygulanacaktır.

Sigorta sözleşmelerinin tüketici akdi olarak nitelenmediği durumlarda; taraflar arası uyuşmazlık, MÖHUK m. 24 gereği seçilen hukuka tabi olacak, herhangi bir hukuk seçimi yapılmaması durumundaysa, karakteristik edim borçlusu durumundaki sigortacı yahut reasürörün işyeri hukuku, birden fazla işyeri bulunması durumundaysa sigorta sözleşmesiyle en alakadar olan işyeri hukuku uygulanacaktır. İşyeri bulunmadığı durumda merkezin bulunduğu ülke hukuku uygulama alanı bulacaktır. Nitekim halin tüm bu şartlarına rağmen sözleşmeyle daha yakından ilişkili hukuk tespiti halinde bu ülke hukuku uygulanacaktır.

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı Eser
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
İÜHFİM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
m.	: Madde
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
R.G.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TTK	: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
v.d.	: ve devamı
yy.	: Yüzyıl
YGHK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

KAYNAKÇA

Alibaba, Arzu: “Milletlerarası Unsurlu Sözleşmelerde Hukuk Seçimi Ve Sınırlandırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

Atamer, Kerim: Yargıtay Kararları Işığında Deniz Ticareti ve Deniz Sigortası Hukukunda Güncel Sorunlar ve Gelişmeler, Ticaret hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 2009, s. 165-274.

Audit, Berdard: “Salient Fetures Of French Private Internatioanl Law Today”, Avrupa’da Devletler Özel Hukuku ve Yeni Türk Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanununun Akitler ve Ticaret Hukukuna İlişkin Hükümleri, İstanbul 2010, s. 47-55.

Aydoğdu, Murat/Kahveci, Nalan: Tüketici Hukuku, 1. Baskı, Ankara 2021.

Aydoğdu, Murat: Tüketici Hukuku Dersleri, Ankara 2015.

Ayhan, Rıza/Çağlar, Hayrettin: Sigorta Hukuku Ders Kitabı, Cilt 1, 1. Baskı, Ankara 2018.

Basedow, Jürgen: “Avrupa Birliği Sigorta Sözleşmeleri Hukukunun Düzlemeleri ve İç Sigorta Pazarı”, TBB ve TEB Sigorta, Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu İstanbul 19-20 Kasım 2004 Ankara, (TBB Yayınları S. 83, Yıl 2005).

Bozkurt, Tamer: Sigorta Hukuku, 11. Baskı, İstanbul 2018.

Çelikel, Aysel/Erdem, Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk, 15. Baskı, İstanbul 2017.

Ekşi, Nuray: Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, 1. Baskı, İstanbul 2012.

Günay, Barış: Sigorta Hukuku, 1. Basım, Ankara 2019.

Kender, Rayegân: Private International Law in Common Law Canada Cases, Text, and Materials (Private International Law), 2. Edition, Toronto 2003.

Ozanoğlu, H. Seçkin: “Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Maddi Anlamda Uygulama Alanı)”, (AÜHFD, C.50, S.1, Y.2001, s. 55-90).

Rafferty, Nicholas: Private International Law in Common Law Canada Cases, Text, and Materials (Private International Law), 2. Edition, Toronto 2003.

Siehr, Kurt: “Private International Law: Developments in Europe and Germany”, Avrupa’da Devletler Özel Hukuku ve Yeni Türk Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunun Akitler ve Ticaret Hukukuna İlişkin Hükümleri, İstanbul 2010, s. 32-36.

Sirmen, Sedat: “Türk Kanunlar İhtilafı Hukukunda Zarar Sigortaları Kapsamına Giren Milletlerarası Unsurlu Sigorta Akitlerine Uygulanacak Hukuk”, (Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 3, Eylül 2010, S. 41-66).

Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman-Figanmeşe, İnci: Milletlerarası Özel Hukuk, 5. Baskı, İstanbul 2016.

Tekinalp, Gülören: Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, 10. Baskı, İstanbul 2009.

Tekinalp, Gülören/Nomer, Ergin/Odman Boztosun, Ayşe: Private International Law in Turkey, Netherlands 2012.

Ülgen, Hüseyin/Helvacı, Mehmet/Kendigelen, Abuzer/Kaya, Arslan/Nomer Ertan, Füsün: Ticari İşletme Hukuku, 4. Baskı, İstanbul 2015, s.523.

Yazıcıoğlu, Emine/Şeker Öğüz, Zehra: Sigorta Hukuku, 1. Baskı, İstanbul 2019.